

Až do konečné porážky Německa bude hlavním úkolem republiky vést ze všech sil válku proti Německu, a po jejím skončení spolupracovat na potrestání válečných zločinců, na frontě domácí potrestání zrádců národa.

Osvobozený národ svobodnou volbou zvolí novou vládu, presidenta a zákonodárné sbory. Komunisté povedou boj za nastolení vlády pracujících a budou nekompromisně odhalovat všechny snahy proradných měšťáckých živlů o záchranu protilidového, vykořisťovatelského řádu.

Zestátnění velkoprůmyslu všeho druhu a bank, předání velkostatkářské půdy drobným rolníkům musí být mezi prvními zákony republiky na úseku vnitřní politiky.

Spojenectví a nejužší spolupráce všeho druhu se Sovětským svazem, jež byla započata spojeneckou smlouvou československé vlády v Londýně s SSSR, bude základní směrnicí politiky zahraniční.

Komunisté však neustanou ve svém úsilí přesvědčit národ, že jen socialismus může vyřešit navždy tužby všech pracujících a ve spojení s SSSR zajistit věčnou svobodu českého národa.

Komunisté, soudruzi a soudružky,
vpřed za vyhnání okupantů z ČSR!

Ať žijí národní výbory!

Ať žije bojová jednota národa!

Sláva Rudé armádě, sláva soudruhu Stalinovi!

Čest soudruhům všech zemí, padlým v boji proti fašismu!

Prozatímní ústřední výbor KSČ.

Rudé právo, leden 1945. — AÚD KSČ Praha. 1945/111.

[108]

1945, leden. Slovensko. — Výzva ilegálního orgánu Komunistické strany Slovenska „Hlas ľudu“ k dělníkům, aby zabránili vydrancování továrního zařízení ustupujícími nacistickými vojsky.

Robotníci, bráňte si svoje stroje!

Ustupující nepřítel ničí na Slovensku nielen zariadenia dôležité z vojenského hľadiska, ale odváža i výrobné zariadenia menších i väčších podnikov. Ba prichádzajú zprávy, že ani stroje živnostenských dielní nie sú ušetrené a aj tieto Nemci, keď majú čas, demontujú a odvážajú.¹

Na mnohých miestach robotníci chopili sa obrany. Skôr než opustili fabriky a odišli do hôr, aby ich Nemci nemohli vziať so sebou, odmontovali cennejšie a dôležitejšie stroje a ukryli ich.

Robotníci musia si svoje stroje brániť a nájsť všetky možné spôsoby, ako tieto zachrániť. Hovorí pre to tri hlavné príčiny:

1. Nepriateľ chce odvezené stroje použiť v Ríši pre ďalšiu výrobu. Chce takto aspoň čias-

¹ Způsob, jakým nacisté bezohledně drancovali Slovensko, vyděsil i tisoovské vládní orgány, které se až do poslední chvíle nesmiřovaly s myšlenkou, že vše je ztraceno. Slovenská fašistická buržoazie se snažila zachránit alespoň hospodářskou podstatu. Ve schůzi tisoovské vlády 18. I. 1945 při jednání o otázkách hospodářské evakuace bylo konstatováno: „Nemecká branná moc podľa svojho uváženia, bez toho, že by sa so slovenskej strany bolo tomu možno brániť, vyvážala zo Slovenska tovary, zásoby a pod. i napriek protestom bez akéhokoľvek záznamu, potvrdenia a evidencie za hranice Slovenska.“ [Zápis ze schůze vlády slovenského štátu 18. I. 1945, SSÚA Bratislava, f. ÚPSP, 1948, č. 5202/48.] Vláda slovenského štátu, majíc na zreteli majetkové zájmy slovenské buržoazie, snažila se dosáhnout toho, aby se otázka hospodářské „evakuace“ upravila mezinárodní smlouvou a hlavně, aby měla evidenci o tom, co se ze Slovenska odváží, chtějíc získat právní podklad pro pozdější uplatnění nároků na náhradu škody. Toto úsilí však nevedlo k cíli. Co nezachránili slovenští pracující anebo Sovětská armáda svým rychlým postupem, to padlo za oběť nacistické zběsilosti.

točne zaplniť medzeru v strojnóm zariadení, ktoré je sústavne ničené leteckými útokmi na priemyslové centrá a nahradiť i keď len veľmi skromne straty, utrpené zabráním veľkých priemyselných oblastí Červenou armádou.

2. Po vojne začneme nový život. Budeme potrebovať fabriky a stroje, ktoré pre tento nový život budú vytvárať predpoklady hmotného blahobytu. Preto čím viac fabrík ostane zachránených, tým väčšie budú možnosti rýchlej hospodárskej obnovy.

3. Konečne je tretí dôvod, pre ktorý musí robotnícka trieda brániť pred ustupujúcim nepriateľom strojnú zariadenie slovenských fabrík. Táto vojna musí skončiť víťazstvom socializmu. Výrobné prostriedky budú patriť tým, ktorí s nimi pracujú — robotníckej triede. Preto keď dnes robotníci bránia fabriky, ochraňujú tak svoj budúci majetok.

Heslom vo všetkých ohrozených fabrikách nech je: Demontovať o ukryť strojnú zariadenie a tam, kde je to nie možné, porušiť toto tak, aby ho nepriateľ po odvezení nemohol viac použiť.²

Hlas ľudu,³ leden 1945, čís. 1. — Knihovna ÚD KSS Bratislava.

² Táto výzva KSS k slovenským dělníkům nebyla jediná. V lednu 1945 se na př. obrátil Pracovní výbor KSS na dělníky s novou výzvou, která končila slovy: „Ste to vy, slovenskí robotníci, kteří musíte sabotovat každú práci, která sa čo len zďaleka dotýka vedenia vojny proti ČA. Musíte poškodzovať stroje a továrenské zariadenia, ktorými sa vyrába vojnový materiál. Ničte už hotový vojnový materiál, aby sa za žiadnu cenu nedostal na front. Organizujte štrajky, aby ste v rozhodnej chvíli mohli zahájiť generálny štrajk a tak zlomiť väzy germánskej beštii. Majte pred očami v tejto rozhodnej chvíli blaho nášho ľudu. Aj za cenu sebaobetovania zabráňujte, aby sa naše továrne odmontovávaly a odvážaly do Nemecka. Tak isto i vy sami sa zachraňujte, skrývajte, keď sa vás budú pokúšať odvlieciť do nemeckých robotární.“

Je najvyšší čas, aby ste konali ako triedne najvedomejšia složka nášho národa, aby ste boli predbojovníkmi národného oslobodenia od fašizmu. To je vaša svätá povinnosť, toto národ od vás očakáva.“ (Sborník Ústavu Slovenského národného povstania, roč. I., čís. 1, str. 47—48.)

V polovine ledna 1945 vysielač „Za slovenskú slobodu“ vysiela výzvu a smernice Slovenské národnej rady k záchrane hospodárskych hodnôt pred ničením a vydrancovaním:

„Občania v obciach okupovaných Nemcami! Čujte nové dôležité upozornenie SNR.

Nemeckí lúpežníci pred svojim ústupom odháňajú násilím obyvateľstvo a vyvážajú všetky cennosti.

SNR vyzýva i prostredníctvom nášho vysielača všetkých občanov na okupovanom území, aby všetkými prostriedkami zabránili nielen evakuácii obyvateľstva, ale aj vyvážaniu materiálnych hodnôt.

V tejto súvislosti SNR upozorňuje štátnych úradníkov, správcov majetku, riaditeľov a úradníkov priemyselných podnikov, bánk a poľnohospodárskych statkov, že sú osobne zodpovední za majetok a spisy, im sverené, a musia všetko urobiť, čo je v ich silách, aby zachránili všetok majetok a dokumenty pred nemeckými banditami a ich prísluhovačmi z tisovskeho aparátu.

Sme zmocnení v mene SNR vyhlásiť, že štátni úradníci, správcovia majetku, riaditelia priemyselných podnikov, bánk a poľnohospodárskych statkov, ktorí splnia rozkaz k vyvážaniu služobných spisov, kníh, kancelárskeho zariadenia, strojného zariadenia závodov, peňažných hotovostí, depozitov, nástrojov a živého inventára, nech pochádza tento rozkaz od Tisovej vlády alebo od nemeckých vojenských úradov, budú volaní k osobnej zodpovednosti a potrestaní ako vojnoví zločinci.

Zrovna tak budú volané k zodpovednosti a potrestané osoby, ktoré zničia závody, elektrárne, mosty a budovy, ďalej spisy, knihy, kancelárske a strojnú zariadenie, peňažnú hotovosť, depozity, nástroje a živý inventár, ktoré nemecké vojenské úrady alebo orgány tisovskej uzurpátorskej vlády do ústupu nemeckých vojsk nestačili vyviezť, ako aj osoby, ktoré pri takomto ničení akokoľvek pomáhajú.

SNR i prostredníctvom nášho vysielača apeluje na všetkých čestných občanov, aby splnili svoju svätú národnú povinnosť a zabránili vyvezeniu štátneho, verejného a súkromného majetku z obcí a okresov, ktoré nemeckí okupanti sú nútení vyprázdniť.“ (AÚD KSČ Praha, f. 35, a. j. 39, čís. 12.217. Záznam vysiľaní z 20. I. 1945.)

Tyto výzvy nezůstaly bez odezvy. Tak např. 15. února 1945 informuje „Pravda“ o záchraně zařízení smaltovny ve Filakovu. Také zde dali hitlerovci rozkaz odmontovat stroje a odvézt je do Německa. Dělníci místo strojů zaballili staré nepotřebné nářadí a to poslali do Německa. Když stroje skryli, odešli pak do hor. A tak ihned druhý den po osvobození — 1. ledna 1945 — mohl zahájit závod provoz. (Pravda, Košice 15. 2. 1945, z článku „Filakovská továrna pracuje“). Takových případů bylo bezpočtu.

³ Vedle povstalecké „Pravdy“ byl „Hlas ľudu“ jedním z nejvýznamnějších časopisů, rozšiřovaných na území Slovenska v posledních měsících před osvobozením. Na jeho vydávání se usneslo předsednictvo Přípravného výboru KSS na své schůzi dne 29. ledna 1945 (AÚDKSS Bratislava, f. ÚV KSS/1, a. j. 211, zápis ze schůze 29. I. 1945). Prvé číslo vyšlo ještě v lednu jako V. ročník ilegálního „Hlasu ľudu“, vydávaného v letech 1940—1943. Byl roz-

množován cyklostylem na dvou stranách normalizovaného kancelářského papíru. Další čísla vyšla 9. února, 16. února a 23. února. „Hlas ľudu“ byl rozšiřován mezi partyzány na Pohroní a v části Liptova. Uveřejňoval propagandistické a programové články (23. 2. „Rolník a komunistická strana“, 16. 2. „O ‚samostatnosti‘ Slovenského štátu“), komentáře vojenských a politických událostí (leden „Posledný nápor“, „Parády sa skončily“, 16. 2. „Krymská konferencia“), zprávy a bojové výzvy.

Mimo „Pravdu“ a „Hlas ľudu“ vycházely na partyzánském území i další časopisy. Ve štábu majora Morozova pod Jelenskou skalou byl vydáván cyklostylovaný časopis „Mor ho“. Vycházel denně v nákladu 300—350 výtisků. Prvé číslo vyšlo 17. 1., poslední, 48. číslo, vyšlo s datem 15. 3. 1945. Byl rozšiřován v oblasti Potkanová-Baláže, Kaliště-Donovaly-Jeleneč-Lipt. Lužná. Ve dnech 16., 17. a 18. března 1945 vydala tato skupina tři čísla časopisu „Zvesti“, které navazovaly na „Mor ho“.

Na povstaleckém území vycházelo několik časopisů pod názvem „Partizán“. Byl to především týdeník „Partizán“, cyklostylovaný spolu s „Hlasem ľudu“ v partyzánském bunkru u obce Baláže. Papír dodávali dělníci z harmanecké papírny, tiskařskou černí dělníci ze Slovenské Ľupče. Jako vydavatel je uváděna „Prvá“ partyzánská skupina. První číslo vyšlo s datem 2. 12. 1944, poslední s datem 11. 3. 1945. Jeho kolportáž obstarával Přípravný výbor KSS, byl odeslán i do Bratislavy, dokonce i na Ústřednu státní bezpečnosti.

24. prosince 1944 vydali partyzáni ve Valčianských horách cyklostylovaný dvoustránkový časopis „Partizán“ s výzvami k sabotážím a k podpoře partyzánského boje. Další čísla nejsou známa.

Také v okrese Turč. Sv. Martin vydala začátkem roku 1945 partyzánská skupina časopis pod názvem „Partizán“, zachovalo se jen 5. číslo.

Ve štábu Veličkovy partyzánské brigády na Podbansku a pak v Pribylině vycházel čenně rovněž dvoustránkový časopis „Partizán“. Byl rozšiřován v obcích Horního Liptova. Vycházel od 27. 1. do 4. 2. 1945. Přinášel zprávy z fronty a bojové výzvy.

Od 18. ledna do 23. února 1945 vycházel denně jednostránkový časopis „Zvesti“ s přehledy světového tisku a se zprávami různých vysílaček. Jako místo vydání je uvedena Červená jama u Hronce. Vycházel též maďarsky jako „Hirado“ a později jako „Hirek“. (Podle článku M. Hyska „Pravda a Hlas ľudu v období partizánskej vojny na Slovensku“, Novinářský sborník, 1960, str. 182—194, a článku M. Kropiláka „Národoslobodzovací boj na Slovensku roku 1945“, Historický časopis III., 1955, str. 312.)

[109]

1945. 29. leden. Londýn. — Depeše presidenta Beneše čs. velvyslanci Zd. Fierlingerovi do Moskvy o přípravách k odstoupení československé vlády v Londýně. Beneš žádá, aby Slovenská národní rada sdělila své stanovisko na tvoření nové vlády a předložila návrhy svých kandidátů.

Tajné.

Prosím predej telegraficky dr. Šrobárovi a poslanci Šmidkemu ode mne tato sdělení:

„1. Oznámil jsem už do Moskvy a oznamuji také Vám, že jsme učinili po dohodě s našimi moskevskými rozhodnutí o odjezdu presidenta republiky a vlády na osvobozené území. Přál bych si, aby odjezd byl proveden co nejdříve.

2. Vláda zahraniční před svým odjezdem podá demisi a bude sice pověřena vedením vládních věcí až do utvoření vlády domácí, ale náš cíl je, aby hned druhý, třetí den po příjezdu do Košic byla jmenována první vláda domácí, a aby se vláda zahraniční na osvobozeném území vůbec nemusela ujímat jakýchkoli úřadů.

3. Proto přistupuji už nyní k jednání o ustavení vlády nové a chtěl bych ještě v Londýně, pokud možno, všechno připravit, aby doma dlouhého jednání nebylo a zejména nenastaly žádné komplikace. Začal jsem dne 22. ledna jednání se stranou komunistickou, kterou zde v jednání zastupuje kolega Nosek. Vyložil mi, jak se na tvoření vlády dívají komunisté a jaké budou jejich požadavky. Druhý den jsem jednal s dr. Šrámkem jako předsedou strany lidové. V nejbližších dnech budu jednat se skupinou československých národních socialistů, pak sociálních demokratů a zemědělců. Vláda bude složena ze stran Národní fronty, t. j. z komunistů, sociálních demokratů, československých socialistů, lidovců a českých zemědělců a z delegátů Slovenské národní rady, kteří budou ve vládě zastupovat Slovensko.

4. Prosím tudíž, aby mi SNR sdělila své stanovisko a předložila mi své kandidáty s přá-